

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкєрська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) – *відповідальний секретар*
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкєрської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕТРОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ В
АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ НА ТЕРИТОРІЇ
УКРАЇНИ

Стицюра Олександра, Сєкєрська Оленас.195

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ – ІДЕОЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ХЛІБОРОБСЬКОЇ ПАРТІЇ

Супруненко Русланс.201

СУЧАСНИЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРЕНЛАНДІЇ

Томчаковська Олена, Осипенко Олександрс.210

ЖІНОЧИЙ РУХ 1918–1920 РОКІВ

Тоткало Іннас.217

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ГРЕКІВ ТА ВІРМЕН ІЗ КРИМУ ДО
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Українець Владислав, Діанова Наталіяс.223

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЯ НІМЕЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА
ТЕРЕНАХ ОДЕЩИНИ У 30-Х - 40-Х РР. ХХ СТ. (ЗА
СПОГАДАМИ Й. МІЛЛЕРА)

Федотов Нікіта, Савченко Вікторс.229

ДІЯЛЬНІСТЬ РУМУНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ БЕЗПЕКИ В ОДЕСІ
ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ (1941-1944)

Филипенко Артемс.237

ПРОСТИТУЦІЯ ЯК ФОРМА ДЕВІАЦІЇ У П.ОЛТАВСЬКОМУ
ПОВСЯКДЕННІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1940-Х РОКІВ

Фісун Євгенійс.244

СТАН ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ МЕШКАНЦІВ ОДЕСИ У
ПЕРІОД РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ МІСТА У ЧАСИ ДРУГОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Холопов Данійлс.250

Інна Тоткало, здобувач першого рівня вищої освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса.

Науковий керівник: **Віктор Савченко**, д.і.н., професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ЖІНОЧИЙ РУХ 1918-1920 РОКІВ

Анотація. Стаття досліджує жіночий рух в Україні 1918-1920 рр., його значення у боротьбі за громадянські й політичні права. Розглянуто діяльність організацій, їхню взаємодію з владою УНР, Гетьманату та УСРР, участь жінок у державотворенні, війську й формуванні громадянського суспільства.

Ключові слова: жіночий рух, фемінізм, Українська Народна Республіка, жіночі організації, рівноправ'я, суфражизм.

Період 1918-1920 років займає особливе місце в українській і світовій історії. На тлі розпаду Російської та Австро-Угорської імперій, революційних потрясінь і становлення нових держав жіночий рух набував якісно нових форм і змісту. Українські жінки вперше отримали законодавчо закріплені рівні права з чоловіками – Конституція УНР 1918 року та виборче законодавство того часу проголошували рівне виборче право незалежно від статі. Цей факт ставить Україну в один ряд із найпередовішими демократіями світу, де суфражистський рух щойно здобував перші перемоги. Наукова актуальність проблеми визначається кількома чинниками. По-перше, жіночий рух зазначеного періоду залишається одним із найменш вивчених аспектів доби визвольних змагань. По-друге, сучасні дискусії щодо гендерної рівності, представництва жінок у публічній сфері та їхньої ролі у збройних конфліктах неминуче апелюють до досвіду минулих епох.

По-третє, введення до наукового обігу маловідомих джерел про жіночу активність 1918-1920 років дозволяє переосмислити усталені концепції українського національно-визвольного руху. Практичне значення дослідження пов'язане з потребою формування повноцінної «жіночої» складової національної пам'яті, а також із запитам сучасної гендерної освіти та державної політики щодо рівних прав і можливостей. Вивчення жіночого руху доби Української революції розпочалося ще в міжвоєнний період – переважно в еміграції [1, с. 14-16]. Перші системні спроби описати участь жінок у суспільному житті України 1917-1921 років належать Соломії Павличко, чії нариси зберігаються у фондах Української Вільної Академії Наук. Проте ці праці мали здебільшого мемуарний і публіцистичний характер. У радянській історіографії жіночий рух розглядався виключно крізь призму «жіночого питання» в марксистській інтерпретації, а самостійні жіночі організації кваліфікувалися як «буржуазний фемінізм». Праці М. Скрипника, Є. Бош та інших діячів Комуністичної партії фактично замовчували або спотворювали реальну картину жіночої активності поза межами радянських структур [2].

Новий етап у вивченні теми розпочався після проголошення незалежності України. Марта Богачевська-Хомяк у своїй фундаментальній праці «Білим по білому» (переклад українською – 1995 р.) розглянула жіночий рух у ширшому слов'янському контексті, приділивши значну увагу українським феміністичним організаціям кінця XIX – початку XX ст. Серед новітніх досліджень слід виокремити праці Оксани Кісь, яка застосовує міждисциплінарний підхід до аналізу жіночої ідентичності й активізму [3]. Попри значний масив напрацювань, більшість існуючих праць або охоплює ширший хронологічний діапазон, або зосереджується на окремих аспектах проблеми. Синтетичне дослідження жіночого руху саме в 1918-1920 роках – у розпал трьох різних державних утворень на теренах України – досі відсутнє.

Аналіз наявної літератури дозволяє виявити низку фактів у вивченні жіночого руху 1918-1920 років. Передусім це стосується порівняльного аналізу становища жінок у різних державних системах, що паралельно існували на теренах України: УНР, Українській Державі (Гетьманаті) та радянській УСРР. Кожна з цих систем пропонувала принципово відмінну концепцію «жіночого питання», проте компаративний вимір цих підходів у науковій літературі практично не розроблений. Недостатньо дослідженою залишається участь жінок у

збройній боротьбі доби: їхні ролі у військових формуваннях УНР, Добровольчій армії та більшовицьких загонах потребують систематизації та аналізу [4, с. 103]. Окремою проблемою є зв'язок між міжнародним феміністичним рухом (насамперед суфражистським) та українськими жіночими організаціями в умовах революційного хаосу. А також маловивченим залишається питання про те, наскільки правові здобутки 1918-1919 років (зокрема, виборче право жінок) реально вплинули на їхню суспільну практику: чи ходили жінки на вибори, чи обиралися до представницьких органів, яким був їхній реальний вплив на державотворення.

Метою статті є комплексне дослідження жіночого руху в Україні впродовж 1918-1920 років у контексті революційних перетворень та державотворчих процесів. Проголошення Української Народної Республіки у листопаді 1917 року створило принципово нові умови для жіночої активності. Вже III Універсал Центральної Ради закріпив рівні громадянські права для всіх громадян незалежно від статі. Виборчий закон до Установчих зборів (листопад 1917 р.) надав жінкам активне і пасивне виборче право – на рік раніше, ніж це сталося у Великій Британії, та в той самий час, що й у Німеччині та Австрії [1, с. 147-149]. Конституція УНР, прийнята 29 квітня 1918 року (хоча й так і не введена в дію через державний переворот Скоропадського), містила статтю 21, яка проголошувала рівність усіх громадян перед законом без різниці статі. Це був один із найпрогресивніших конституційних актів тогочасної Європи [1, с. 204-207]. Вагому роль у розробці конституційних засад відігравали жінки-правознавці, зокрема Людмила Старицька-Черняхівська, яка брала участь у комісіях Центральної Ради.

Натомість Гетьманат Павла Скоропадського (квітень–грудень 1918 р.) суттєво звужив простір для жіночої публічної діяльності, спираючись на консервативні соціальні моделі. Жіночі організації продовжували існувати, але їхній політичний вплив зменшився [4, с. 90]. Відновлення УНР у формі Директорії (грудень 1918 р.) знову відкривало можливості для жіночого активізму.

Центральне місце серед жіночих організацій зазначеного періоду посідав Союз українок, заснований ще 1884 року у Львові. У роки революції він поширив свою діяльність на Наддніпрянську Україну, відкриваючи осередки в Києві, Полтаві, Харкові та інших містах. Союз зосереджувався на просвітній роботі, підтримці солдатських родин, організації шпиталів, а також на пропаганді жіночих прав у душі

ліберального фемінізму [4, с. 124-125]. Окремим феноменом стала жіноча кооперація. На хвилі революційного підйому жінки активно вступали до споживчих та сільськогосподарських кооперативів, де нерідко обіймали керівні посади. Кооперативна мережа ставала простором жіночої економічної самостійності та практичного засвоєння навичок громадського самоврядування. Радикальнішу позицію займали соціалістичні жіночі гуртки, що тяжіли до УСДРП та більшовицьких структур. Їхні учасниці пов'язували «жіноче питання» з класовою боротьбою і вважали формальне виборче рівноправ'я недостатнім без корінних соціально-економічних перетворень. Євгенія Бош – одна з лідерів більшовицького підпілля в Україні – стала символом жіночої революційної активності лівого спрямування. Участь жінок у збройній боротьбі 1918-1920 років виходила далеко за межі традиційного «тилового» забезпечення. Українські жінки служили у військових формуваннях УНР на різних посадах: від сестер милосердя до зв'язкових і навіть бойових стрільців. Документально підтверджена участь жінок у відділах Запорізького корпусу та Січових стрільців [3, с. 312-15].

Особливо значущою була роль жінок у військово-медичній службі. Перший і Другий медично-санітарні поїзди УНР фактично утримувалися зусиллями жіночих організацій, що збирали кошти, медикаменти та перев'язувальні матеріали.

На більшовицькому боці жінки брали активну участь у партизанській і підпільній боротьбі. «Жіночі батальйони» були явищем, характерним і для Червоної армії в Україні. Проте радянська система швидко «упорядковувала» жіночу активність у бік «Відділів по роботі серед жінок» (жінвідділів), що фактично звужувало її до пропаганди і соціальної роботи [3, с. 133]. Жіночий рух 1918-1920 років мав потужний культурно-просвітній вимір. Жіночі організації активно засновували школи, курси грамотності та бібліотеки. Особливу роль відіграло жіноче педагогічне товариство, члени якого домоглися відкриття перших шкіл з українською мовою навчання у великих містах [1, с. 133-134].

У пресі з'явилися перші україномовні жіночі видання: журнал «Українка» (Київ, 1917-1918) та численні жіночі сторінки у загальних часописах. Публіцистика таких авторок, як Христя Алчевська та Дніпрова Чайка, формувала образ «нової української жінки» – освіченої, суспільно активної та національно свідомої [1, с. 224-234].

У мистецькому житті жінки займали провідні позиції: поетеса Леся Українка (померла 1913 р.) залишалася культурним символом, а нові генерації письменниць – Галина Журба, Докія Гуменна – формували «жіночий голос» революційної літератури [1, с. 242]. Театральне і музичне мистецтво також переживало жіночий підйом: Марія Заньковецька продовжувала творчу діяльність, а Соломія Крушельницька виступала на найкращих сценах Заходу, символізуючи зв'язок між українською культурою та світом.

Розуміти жіночий рух 1918-1920 років в Україні неможливо поза загальноєвропейським контекстом. Перша світова війна докорінно змінила соціальне становище жінок у більшості європейських країн: жінки масово виходили на ринок праці, виконували чоловічі суспільні функції, набували нового суб'єктного досвіду. Більшість провідних держав Антанти та Центральних держав у 1918-1920 роках надали жінкам виборчі права: Великобританія (1918, з обмеженнями), Австрія і Німеччина (1918), США (1920). Українські жіночі організації підтримували контакти з Міжнародним жіночим альянсом, а делегати Союзу українок брали участь у конгресах у Стокгольмі (1919) та Женеві (1920). На цих форумах проблема визнання незалежності УНР і становища жінок в Україні порушувалася поряд із глобальними феміністичними вимогами.

Водночас існували і принципові відмінності: якщо на Заході жіночий рух міг зосередитися переважно на правових та соціальних реформах у стабільних державних структурах, то в Україні жіночі організації змушені були одночасно боротися за виживання нації, за соціальні реформи та за власне рівноправ'я – в умовах постійної зміни влади і збройних конфліктів.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. По-перше, жіночий рух 1918-1920 років в Україні досяг безпрецедентного рівня активності та інституційної оформленості, охопивши правозахисну, культурну, кооперативну та військову сфери. Жінки перестали бути пасивними об'єктами соціальних змін і стали їхніми активними суб'єктами. По-друге, правові здобутки доби – насамперед рівне виборче право в УНР – ставлять Україну в один ряд із найбільш демократичними державами світу того часу. Цей факт потребує ширшого визнання як у вітчизняній, так і в міжнародній науковій спільноті. По-третє, різні державні системи, що існували на теренах України у 1918-1920 роках, пропонували принципово різні відповіді на «жіноче питання»: ліберально-демократичну (УНР), консервативну

(Гетьманат) та марксистсько-колективістську (радянська Україна). Порівняльний аналіз цих підходів є самостійним і перспективним напрямом досліджень.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку включають: поглиблений аналіз регіональних відмінностей у розвитку жіночого руху; дослідження персональних доль провідних діячок жіночого руху у контексті наступних репресій; вивчення рецепції «жіночих питань» у офіційних документах держав, що претендували на контроль над Україною; а також запровадження методів усної історії для реконструкції «мікрорівня» жіночого досвіду доби революції.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що 1918-1920 роки стали справжнім «золотим» моментом для українського жіночого руху – моментом реалізованих і нереалізованих можливостей, набутого й втраченого досвіду, який тривалий час замовчувався і потребує ґрунтовного наукового переосмислення.

Список використаних джерел

1. Смоляр Л. О., Григоренко О. П., Чередніченко А. П. *Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні*: Монографія / За загальн. ред. Л. О. Смоляр. Одеса : Астропринт, 1999. 440 с.
2. Кісь О. *Жінка в традиційній українській культурі*. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2012. 287 с.
3. Солдатенко В. Ф. *Українська революція: Концепція та історіографія*. Київ : Пошук-Видавництво, 1999. 508 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. [Електронний ресурс]. Ф. 1063 (Союз українок). Оп. 1. Спр. 1-14.

*Inna Totkalo,
scientific supervisor Viktor Savchenko*

WOMEN'S MOVEMENT 1918-1920

Annotation The article examines the women's movement in Ukraine in 1918-1920, its significance in the struggle for civil and political rights. The activities of organizations, their interaction with the authorities of the UNR, the Hetmanate and the Ukrainian SSR, the participation of women in statehood, the army and the formation of civil society are considered.

Keywords: women's movement, feminism, Ukrainian People's Republic, women's organizations, equality, suffrage.

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026